

Александра Р. Лончар Раичевић¹
Универзитет у Нишу
Филозофски факултет²
Департман за србистику

УДК 811.163.41'282.2(498)
811.163.41'342(498)
<https://doi.org/10.46630/ish.8.2022.8>

Нина Љ. Судимац
Универзитет у Нишу
Филозофски факултет
Департман за србистику

СТЕПЕН ПРОУЧЕНОСТИ ФОНЕТСКИХ И ПРОЗОДИЈСКИХ ОСОБИНА СРПСКИХ ГОВОРА У РУМУНИЈИ

У раду ће бити представљени резултати досадашње испитаности фонетских и прозодијских особина српских говора у Румунији. Аналитичко-синтетичком и дескриптивном методом сагледан је рад лингвиста који су дали допринос фонетско-фонолошким и прозодијским истраживањима српских говора на тлу Румуније са циљем да се прегледно прикаже колики је степен проучености наведених особина, али и да се укаже на потребу будућих емпиријских истраживања на овим просторима. Највећи број појединачних студија из поменутих области настао је као резултат рада у оквиру пројекта *Истраживање културе и историје Срба у Румунији*, што говори о значају и вредности пројекта, али и потреби да се сви појединачни радови синтетички у студију монографског типа.

Кључне речи: фонетика, фонологија, прозодија, српски говори у Румунији, досадашња истраживања, преглед.

1. Увод

Истраживања српских говора у румунском делу Баната започињу крајем XIX века и везују се за име руског слависте румунског порекла Полихрома А. Сирку, да би се наставила³ већ у првим годинама XX века у

¹ aleksandra.loncar.raicevic@filfak.ni.ac.rs

² Рад је настао у оквиру пројекта *Истраживање културе и историје Срба у Румунији*, који се одвија под окриљем Центра за научна истраживања и културу Срба у Румунији при Савезу Срба у Румунији, као и у оквиру пројекта *Србистика на Филозофском факултету у Нишу (35 година од оснивања студијског програма – бр. 455/1-1-9-01, који се одвија под окриљем Филозофског факултета Универзитета у Нишу.*

³ Слику дијалектолошких и етнолингвистичких истраживања српских говора на просторима ван граница Србије дала је Милорадовић (2005).

лингвистичким радовима који су посвећени карашевским говорима (Живојиновић 1907; Белић 1908; Melich 1929; Petrović 1935). Међу првим радовима о српским говорима из румунског дела Баната појављује се и рад Павла Ивића, који описује три српска говора на румунском подручју – карашевски, рекашки и банатско-црногорски (Ивић 1956). Још интензивнија истраживања започињу средином прошлог века када је објављен први синтетички рад у коме је први пут и дата класификација говора према њиховим основним цртама (Живковић, Берић, Веску 1961–1962). Како се наводи у раду Жарка Бошњаковића и Михаја Радана, након овог периода извршено је неколико класификација поменутих говора на основу различитих критеријума и написано је више синтетичких приказа (Чонка 1958, 1959; Томић 1967; Веску 1970; Живковић 1981; Веску 1981; Радан 1994, 1996; Сикимић 1994).

Поред појединачних радова, о српским говорима из румунског дела Баната објављено је и шест монографија румунских и српских слависта из Румуније, од којих су три посвећене карашевским говорима (Petrović 1935; Радан 2015; Томић 2007), док се остале односе на свинички говор (Томић 1984), банатско-црногорски (Веску 1976) и радимски (Томић 1987). Монографија Михаја Радана *Фонетика и фонологија карашевских говора данас* (Радан 2015) која представља дијалектолошки опис карашевских говора, од којих је говор самог Карашева – ауторов матерњи говор, спада у најцеловитију фонетско-фонолошку студију српских говора у Румунији.

Поред наведених монографских студија, преглед литературе показао је да се подаци о фонетско-фонолошким цртама ових говора могу наћи и у појединачним радовима лингвиста из Србије, који се последњих година интензивније и организованије баве истраживањима српских говора у Румунији у оквиру пројекта *Истраживања културе и историје Срба у Румунији* у оквиру Центра за научна истраживања и културу Срба у Румунији, који финансира Савез Срба у Румунији. Највећи број радова објављен је у часопису *Исходишта*, али и у публикацијама као што су *Српски језик*, *Јужнословенски филолог*, *Темишварски зборник*, *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику*, *Језици и културе у времену и простору* и др.

Предмет овога рада јесте аналитичко-синтетички приказ резултата досадашњих истраживања српских говора у Румунији у којима је осветљена проблематика фонетско-фонолошких и прозодијских црта у контексту дијалекатских типова којима припадају одређени говори, са освртом на уочене српско-румунске језичке међуодnose и интерференцију која се јавља на поменутом плану.

2. Резултати досадашње испитаности фонетских и прозодијских особина српских говора у Румунији

Када је реч о класификацији ових говора, важно је напоменути да они припадају различитим дијалекатским типовима: призренско-тимочком, косовско-ресавском, шумадијско-војвођанском и смедеревско-вршачком,⁴ па ће и ради прецизнијег прегледа, радови са фонетско-фонолошком и прозодијском тематиком за потребе овог истраживања бити представљени хронолошки, појединачно за сваки од наведених дијалекатских типова.⁵ У раду је, пре свега, акценат стављен на преглед фонетских и прозодијских истраживања која су обављена на простору шумадијско-војвођанског и косовско-ресавског дијалекта.

2.1. Детаљан преглед истраживања шумадијско-војвођанског дијалекта, на румунској страни Баната, представљен је у студији Жарка Бошњаковића и Драгане Радовановић *Степен проучености шумадијско-војвођанских говора* објављеној 2009. године у публикацији *Јужнословенски филолог*. Поред рада Жарка Бошњаковића и Светлане Варенике из 2008. године – *Прозодијске особине говора села Рудне (Румунија)*, аутори наводе и списак пунктова испитаних говора за потребе СДА (нпр. говор Соке код Чакова, Дињаша код Темишвара, Шенђурца (јужно од Темишвара), Малог Бечкереча, Варјаша (северно од Темишвара) и Наћфале (јужно од Арада).

Захваљујући последњим истраживањима која су настала као резултат рада на пројекту *Истраживања културе и историје Срба у Румунији* појавио се и знатан број радова из фонетско-фонолошке и акценатске проблематике. Теренска истраживања обављена су у околини Темишвара, Банатској Клисури, Поморишју и Пољадији, а највећи број радова настао је управо на основу теренске грађе из шумадијско-војвођанских говора.⁶ Реч је о десетак радова чији су аутори – Драгана Радовановић, Гордана Драгин, Александра Лончар Раичевић, Снежана Гудурић, Нина Судимац. Пунктови који су

⁴ О класификацији видети у раду Жарка Бошњаковић и Михаја Радана – *Досадашња истраживања утицаја румунског језика на лексику српских говора у румунском делу Баната* (2010: 139).

⁵ Класификацију српских говора дали су, између осталог, и Бошњаковић и Првуловић: „На основу досадашњих испитивања српски (и хрватски) говори у Румунији могу се сврстати у седам група: банатски говори, говор клисурских села, говор Свињице, карашевски говори, рекашки говор, говор Банатске Црне Горе и говор Кече” (2011: 179).

⁶ Миле Томић све српске говоре поделио је на новоштокавске, староштокавске и мешовите, те новоштокавским назива говоре у насељима Араду, Арад-Гају, Бечкереку, Бућину, Чанаду, Ченеју, Дињашу, Фенлаку, Фењу, Гаду, Кечи, Кетвљу, Кнезу, Иванди, Моноштору, Мунари, Наћвали, Надлаку, Немету, Печки, Сараволи, Великом Семиклушу, Великом Семпетеру, Темишвару, Торњи и Варјашу (1984: 251–257). Како аутор истиче, ови говори су најближи српском књижевном језику и поред великог страног утицаја.

обрађени у публикацијама наведених аутора обухватају шири простор Румунског Баната: Наћфала, Велики Семиклуш, Чаково, Дињаш, Рудна, Ченеј, Радојево, Мали Гај, Чанад, Фенлак, Велики Семпетар. У питању су појединачне публикације које ћемо навести хронолошки, али и тематски.

2.1.1. Грађу прикупљену на подручју Великог Семиклуша – у оквиру тадашњег пројекта *Испитивања српских говора румунског дела Баната*, Жарко Бошњаковић и Татјана Првуловић сублимирали су 2011. године у студији под називом *Из говора Великог Семиклуша у Румунији*. Овим истраживањем обухваћени су прозодијски систем, вокализам и консонантитзам у испитиваном пункту, а анализа грађе показала је да се „[...] говор овог села углавном на фонолошком [...] нивоу слаже са целином банатских говора шумадијско-војвођанског дијалекта” (2011: 199).

2.1.2. Говору Ченеја посвећене су две публикације, Гордане Драгин – *Неке фонетске особине говора Ченеја (у Румунији)*, и Драгане Радовановић – *Теренски записи из Ченеја у румунском Банату*.⁷ Истраживања су настала на основу грађе прикупљене упитницима или дијалекатским транскрипцијама који су сачињени на основу снимљених разговора са информаторима, а у радовима су представљене најмаркантније дијалекатске црте фонетског и прозодијског типа које говор Ченеја сврставају у прелазни⁸ говорни тип – између кикиндске и тамишке зоне.⁹

2.1.3. Жарко Бошњаковић се у раду објављеном 2019. године – *Колико је државна граница утицала на прозодијски систем говора М. Гаја (у Румунији) и В. Гаја (у Србији)*¹⁰ посветио питању акценатских сличности и разлика у два места – на румунској и српској страни, закључујући да је старије стање ипак боље сачувано на румунском тлу (Бошњаковић 2019: 80).

2.1.4. Још један осврт на проблематику дијалекатских црта фонетског и прозодијског типа, дат је у раду Драгане Радовановић, заснованом на дијалектолошким подацима добијеним са терена, а односи се на опис говора места Наћфале у румунском делу Баната – *О дијалекатским особеностима*

⁷ Гордана Драгин, 2013. Неке фонетске особине говора Ченеја (у Румунији), *Језици и културе у времену и простору* II/2, стр. 379–384; Драгана Радовановић, 2017. Теренски записи из Ченеја у румунском Банату, *Исходишта* 3, стр. 345–357.

⁸ Говор Ченеја окарактерисан је као „гранични говор кикиндске зоне” (Ивић и др. 1994: 63).

⁹ И говор Радојева у Средњем Банату, који се налази на самој српско-румунској граници, својим фонетским и прозодијским цртама – пре свега сачуваним дугосилазним акцентом на унутрашњим слоговима, сврстава се у тзв. прелазне говоре – између тамишке и кикиндске зоне (Драгин 2012).

¹⁰ Жарко Бошњаковић, 2019. Колико је државна граница утицала на прозодијски систем говора М. Гаја (у Румунији) и В. Гаја (у Србији), *Исходишта* 5, стр. 69–83.

Наћфале у румунском Банату – извештај са терена.¹¹ Овим истраживањем обухваћени су прозодијски систем, вокализам и консонантизам у испитиваном пункту.

2.1.5. Неколико радова, заснованих на теренским истраживањима обављеним у периоду 2017–2019, бави се искључиво акценатском проблематиком српских говора шумадијско-војвођанског типа. Ту пре свега мислимо на публикације Гордане Драгин (2017, 2019, 2020)¹² – која је истраживања спровела у местима Чаково, Фенлак и Велики Семпетар, и Александре Лончар Раичевић, чија су истраживања вршена на простору Дињаша, Рудне и Чанада, а резултати су објављени у виду појединачних радова публикованих у тематском часопису *Исходишта* (2017, 2019).¹³

2.1.6. Једина публикација¹⁴ у којој су фрикативни гласови /š/ и /ž/ описани методама акустичке анализе говорног сигнала на корпусу двају поморишких говора – Батања и Наћфала, јесте рад Драгане Радовановић и Снежане Гудурић – *Акустичке особености фрикатива /ш/ и /ж/ у Батањи (Мађарска) и Наћфали (Румунија)*. Мали број говорника – по два из оба места, указују на чињеницу да су ови гласови описани на малом узроку, те да је за дубља и подробнија истраживања потребан већи број говорника и методологија заснована на постулатима акустичких истраживања. Такође, ова публикација указује на потребу да се у будућности истраживања окрену акустичкој анализи у свим говорима различитих дијалекатских типова, где би се добила потпунија и шира слика о реализацији акустичких параметара у говору Срба на простору Румуније.

Већина аутора наведених публикација указује на чињеницу да у овим говорима постоје бројне специфичности како на фонетско-фонолошком тако и на прозодијском плану, те да се не може говорити о јединственом фонолошком систему. Акценатски систем у говорима шумадијско-војвођанског дијалекта на простору Румуније у основи је новоштокавски, са елементима староштокавске акцентуације и траговима непренесених акцената,

¹¹ Драгана Радовановић, 2019. О дијалекатским особеностима Наћфале у румунском Банату – извештај са терена, *Исходишта* 5, стр. 390–394.

¹² Гордана Драгин, 2017. Из говора Чакова (акценат), *Исходишта* 3, стр. 109–117; Гордана Драгин, 2019. Прозодијски систем српског говора поморишког села Фенлак у Румунији, *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику*, 2019/2, стр. 105–125; Гордана Драгин, 2020. Прозодијски систем српског говора поморишког села Велики Семпетар у Румунији, *Језици и културе у времену и простору* 2020, IX/I, стр. 401–413.

¹³ Александра Лончар Раичевић, 2017. О акценатским карактеристикама српских говора у Румунији (говор Дињаша), *Исходишта* 3, стр. 159–169; Александра Лончар Раичевић, 2019. Инвентар и дистрибуција прозодема у српским говорима у Поморишју (Чанад), *Исходишта* 5, стр. 237–247.

¹⁴ Драгана Радовановић, Снежана Гудурић, 2021. *Акустичке особености фрикатива /ш/ и /ж/ у Батањи (Мађарска) и Наћфали (Румунија)*, у *Исходишта* 7, стр. 369–384.

захваћен процесом романизације. Иако ове говоре у основи карактерише четвороакцентатски систем, увелико је отпочео и процес његовог нарушавања – дужење кратких акценатованих вокала, губљење квалитативних опозиција, скраћивање дугих акцената, укидање поста акценатског квантитета, непренесени дугосилазни акценат, што многи истраживачи објашњавају снажним и дуготрајним утицајем румунског језика.

Анализа постојећих публикација показала је да је мањи број радова посвећен вокалском и консонантском систему говора шумадијско-војвођанског типа, али да они свакако пружају значајне податке о специфичној реализацији појединих фонема на овим просторима, што може бити битна црта у класификацији и опису ових говора.

2.2. Када је реч о фонетско-фонолошким карактеристикама говора косовско-ресавског типа, споменућемо истраживања која су настала на основу теренских записа из Дунавске Клисури и Пољадије. Реч је о радовима Александре Лончар Раичевић и Ирене Цветковић Теофиловић, Гордане Драгин и Нине Судимац, у којима су обрађени следећи пунктови: Белобрешка, Дивич и Стара Молдава у Дунавској Клисури и Ланговет, Златица и Соколовац у Пољадији.

2.2.1. Обимна монографија посвећена говорима косовско-ресавског дијалекта јесте *Говор Радимаца* – Милета Томића, објављена 1984. година у *Српском дијалектолошком зборнику (XXXIII)*.¹⁵ На странама 320–367 аутор обрађује акцентуацију, вокализам и консонантизам у говору информатора са ових простора, наводећи да „клисурски говори имају исту грамаичку и синтаксичку структуру. Осим оних неколико фонетских неподударности (као нпр. разлике у акцентуацији, статус африката) све су им остале фонетске црте заједничке.” (1984: 312).

2.2.2. Неколико радова посвећено је само акценатској проблематици у клисурским говорима – у местима Белобрешка¹⁶, Дивич и Стара Молдава: *О акценатским карактеристикама српских говора у Банатској Клисури (Белобрешка)* – Лончар Раичевић и Цветковић Теофиловић (2018)¹⁷, *О акценатским карактеристикама српских говора у банатској клисури (Дивич)*

¹⁵ Томић све *клисурске говоре или српске*, осим говора Свиничана, подводи под косовско-ресавски дијалекат и дели их на *пољади(ј)ске и праве клисурске говоре* (Томић 1987: 311).

¹⁶ Дијалектолошки опис говора Белобрешке дат је у раду Софије Милорадовић (2007), која је представила скицу Белобрешке у Дунавској Клисури, истичући да ови говори припадају смедеревско-вршачком дијалекатском комплексу са видним и уочљивим косовско-ресавским цртама (2007: 578–579).

¹⁷ Александра Лончар Раичевић и Ирена Цветковић Теофиловић, 2018. О акценатским карактеристикама српских говора у Банатској Клисури (Белобрешка), *Исходишта 4*, стр. 159–170

– Лончар Раичевић (2018)¹⁸ и *Из акценатске проблематике српских клисурских говора у Румунији* – Драгин (2018)¹⁹. Аутори су, на основу анализе грађе прикупљене на терену 2017. године, показали да ови говори у својој основи припадају староштокавском типу, косовско-ресавском дијалекту, са доста иновација које се јављају као последица утицаја румунског језика. Посебно је важна чињеница да се на овим просторима учева експираторни акценат, те да „даља истраживања говора Белобрешке (говора Банатске Клисуре) морају бити усмерена и на испитивање постојања експираторног акцента, као још једног од показатеља аналитичких појава које су захватиле клисурске говоре у целини” (Лончар Раичевић–Цветковић Теофиловић 2018: 167).

2.2.3. Инвентар и дистрибуција консонаната и консонантских група у говору клисурских села описани су раду Гордане Драгин – *Консонантски систем говора Дивича, Белобрешке и Старе Молдаве*,²⁰ те је показано да слика на терену одговара стању у већини говора косовско-ресавског дијалекта у Србији. Одлика клисурских говора, поред осталог, јесте присуство фонеме /s/²¹ и неразликовање африката, што се може окарактерисати као битна фонетска црта која одваја ове говоре од суседних.

2.2.4. У оквиру говора косовско-ресавског типа, описане су прозодијске и фонетске црте говора Пољадије (Лунговет, Соколовац, Златица) у радовима Александре Лончар Раичевић и Нине Судимац, који су засновани на подацима добијеним теренским истраживањем спроведим у лето 2019. године у оквиру пројекта *Истраживање културе и историје Срба у Румунији* под руководством проф. др Михаја Радана. Као резултат јавила су се два рада – *Акценатски систем српских говора у Румунији*²² и *Особине консонантског система српских говора у Румунији (Пољадија)*.²³ И ови говори, у акценатском погледу, поседују типичне одлике косовско-ресавске акцен-

¹⁸ Александра Лончар Раичевић, 2018. О акценатским карактеристикама српских говора у Банатској Клисури (Дивич), *Зборник радова Филозофског факултета у Приштини*, XLIX (2), стр. 287–298.

¹⁹ Гордана Драгин, 2018. *Из акценатске проблематике српских клисурских говора у Румунији*, *Исходишта* 4, стр. 61–74.

²⁰ Гордана Драгин, 2019. *Консонантски систем говора Дивича, Белобрешке и Старе Молдаве*, у *Исходишта* 5, стр. 101–113.

²¹ Ивић бележи африкату /s/ у говору Галипољских Срба, те констатује да није у питању фонема и да се она никада не налази у оним позицијама где наш стандардни језик има фрикатив /z/ (Ивић 1957: 135).

²² Александра Лончар Раичевић. 2020. *Акценатски систем српских говора у Румунији (Пољадијаји)*, у *Исходишта* 6, стр. 173–182.

²³ Нина Судимац, 2020. *Особине консонантског система српских говора у Румунији (Пољадија)*, у *Исходишта* 6, стр. 285–297.

туаије (Лончар Раичевић 2020: 180), а од клисурских говора их одваја статус африката, односно њихово разликовање на овим просторима (Судимац 2020: 296).

Анализа прозодијских одлика говора Дунавске Клисуре и Пољадије показала је, с једне стране, да ови говори поседују типичне одлике косовско-ресавске акцентуације, а с друге, да су истовремено у њима започети процеси нарушавања акценатског система, чему, свакако, доприноси специфична ситуација у којој се говори Дунавске Клисуре налазе као српски говори у несловенском окружењу.²⁴ Преглед постојећих радова указује на чињеницу да је акценатској проблематици посвећено више простора, те да би будућа истраживања требало да пруже информације о вокалским и консонантским цртама које могу бити релевантан фактор у класификацији ових говора.

2.3. Говорима призренско-тимочког типа посвећено је најмање пажње, те ни фонетско-фонолошка и прозодијска истраживања тих говора не чине изузетак. Говори призренско-тимочког дијалекта на тлу Румуније у науци о језику познати су као свинички и карашевски, који су дуги низ година предмет интересовања и српских и румунских лингвиста. Наиме, списак ареала призренско-тимочке дијалекатске зоне обухвата пет српских пунктова у румунском делу Баната – Свиница припада свиничком говору, а Равник, Јабалче, Водник и Карашево – карашевском говору. Радан истиче да је неоспорна чињеница да је у основи говора живља са ових простора српски архаични штокавски говор екавског типа (Радан, 2004: 102).

2.3.1. Главне црте свиничког говора дате су у монографији Милета Томића – *Говор Свиничана*, објављеној 1984. године у *Српском дијалектолошком зборнику* (XXX). Према речима аутора, истраживања на овим просторима отпочела су 1963. године, на основу казивања информаторâ, а основне прозодијске црте одликују се инвентаром од једне прозодеме – динамичне и ексипаторне, при чему су разлике у квантитету и квалитету истрвене (Томић 1984: 15). Анализа основних црта у самогласничком и сугласничком систему указује на архаичност овог говора, с тиме да је приметан утицај књижевног језика и да се одређене црте аналитизма мењају у правцу приближавања стандардном језику.

2.3.2. Детаљан преглед истраживања призренско-тимочког дијалекта, на румунској страни Баната, представљен је у обимној и исцрпној студији Михаја Н. Радана – *Фонетика и фонологија карашевских говора данас*

²⁴ О утицају румунског језика на српски, који се на плану прозодије огледа у губљењу дистинкција у квалитету, доследно скраћеном поста акценатском квантитету и присуству ексипаторног акцента, видети у раду *Српски говори у Румунији – међујезички утицаји из прозодијске перспективе* (Лончар Раичевић 2020).

(2015)²⁵. Поглавље фонетско-фонолошког карактера, у коме су представљене основне црте вокалског и консонантског система ових говора, заузима почетак монографије (стр. 83–244), а аутор закључују да се фонетске особине говора Карашева подударају са особинама српских дијалеката на простору југоисточне Србије, тачније да „основне фонетске особине њиховог фонолошког система упућују на несумњиво припадање заједници српских дијалеката западно од линије Београдчик – Берковица – Брезник – Радомир – Ћустендил.” (Радан 2015: 254–255).

3. Закључак

Иако су прва истраживања српских говора у Румунији започела још крајем XIX века, још увек не постоји синтетичка студија којом би били обједињени сви дијалекатски типови. Преглед литературе показао је да се подаци о фонетско-фонолошким и прозодијским особинама српских говора на подручју Румуније могу пронаћи пре свега у појединачним студијама у којима се налазе резултати теренских истраживања интензивно спроведених у последњих неколико година, у прегледним студијама, те у монографијама о одређеним говорима и насељима. На основу прегледа досадашње литературе може се закључити да су у целини најиспитанији карашевски говори, а да за њима знатно заостају говори шумадијско-војвођанског типа, те косовско-ресавског и призренско-тимочког типа.

Истраживањима која се спроводе последњих година у оквиру пројекта *Истраживање културе и историје Срба у Румунији* документоване су и описане фонетско-фонолошке и прозодијске особине једног дела говора румунског Баната. Ако се има у виду чињеница да се број говорника српског језика знатно смањује, те да је код млађих билингвалних говорника присутна снажна интерференција са румунским језиком, овакви радови представљају значајан допринос за даља истраживања и обимнију синтезу ових говора. Детаљно сагледавање овог језичког сегмента омогућило би да се установи колики је и какав степен инкорпорације страних елемената – пре свега румунских, као и да се интерференција сагледа у ширем контексту тзв. балканског језичког савеза. Пред лингвистима из Србије и Румуније је озбиљан задатак – израда монографске студије у којој би се јасно и прегледно могле сагледати све фонетско-фонолошке и прозодијске црте у контексту дијалекатских типова којима припада одређени говор.

²⁵ Видети и публикацију – Михај Н. Радан, 2011. Фонологија и акценат карашевских говора. Главне особине, *Rsl, Serie nouă*, vol. XLVII, nr. 3, стр. 155–168.

Литература

- Melich 1929: J. Melich, *A honfoglaláskori Magyarország, A magyar nyelvtudomány kezikönyve*, I, fasc. 6, Budapest, 1929.
- Petrovici 1935: E. Petrovici, *Grăiul carașovenilor. Studiu de dialectologie slavă meridională*, Imprimeria Națională, București.
- ***
- Белић 1908: А. Белић. О српским или хрватским дијалектима, *Глас СКА*, LXXVIII, стр. 60–164.
- Бошњаковић 2019: Ж. Бошњаковић. Колико је државна граница утицала на прозодијски систем говора М. Гаја (у Румунији) и В. Гаја (у Србији). *Исходишта* 5, стр. 69–83.
- Бошњаковић–Вареника, 2008: Ж. Бошњаковић, С. Вареника, Прозодијске особине говора села Рудне (Румунија). Нови Сад: *Зборник Матице српске за славистику*, 219–230.
- Бошњаковић–Првуловић 2011. Ж. Бошњаковић, Т. Првуловић. Из говора Великог Семиклуша у Румунији. *Темишварски зборник* 6, стр. 179–207.
- Бошњаковић–Радовановић, 2009: Ж. Бошњаковић, Д. Радовановић. Степен проучености шумадијско-војвођанских говора. *Јужнословенски филолог*, LXV, 229–265.
- Веску 1970: В. Веску. Српски и хрватски говори у нашој земљи. *Банатске новине*, бр. 8, 9, 11, 12, 13, 14, Темишвар.
- Веску 1976: В. Веску. Говор Банатске Црне Горе. *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику*, XIX/1, стр. 115–172.
- Веску 1981: М. Живковић. Српски и хрватски говори из СР Румуније – нове тенденције и појаве. *Analele Universității din București. Limbi și literaturi străine*, XXVI/2, стр. 5–13.
- Драгин 2012: Г. Драгин. Напомене о говору Радојева у Средњем Банату. *Зборник за језике и књижевности Филозофског факултета у Новом Саду*, стр. 35–44.
- Драгин 2013: Г. Драгин. Неке фонетске особине говора Ченеја (у Румунији). *Језици и културе у времену и простору* II/2, стр. 379–384.
- Драгин 2017: Г. Драгин. *Из говора Чакова (акцент)*, у *Исходишта* 3, стр. 109–117.
- Драгин 2018: Г. Драгин. Из акцентатске проблематике српских клисурских говора у Румунији. *Исходишта* 4, стр. 61–74.
- Драгин 2019: Г. Драгин. Консонантски систем говора Дивича, Белобрешке и Старе Молдаве. *Исходишта* 5, стр. 101–113.
- Драгин 2019: Г. Драгин. Прозодијски систем српског говора поморишког села Фенлак у Румунији. *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику*, 2019/2, стр. 105–125.

- Драгин 2020: Г. Драгин. *Прозодијски систем српског говора поморишког села Велики Семптар у Румунији, у Језици и културе у времену и простору* 2020, IX/I, стр. 401–413.
- Живковић, Берић, Веску 1961–1962: М. Живковић, Б. Берић, В. Веску. О српским и хрватским говорима у Банату. *Нови живот*, бр. 2, Темишвар, 1961, стр. 77–84, *Нови живот*, бр. 1, 1962, стр. 82–90 (рад је објављен и у студији М. Живковића, *Сведочанства о српско (југословенско) — румунским културним и књижевним односима*, Критерион, Букурешт, 1976. стр. 271–297).
- Живојиновић 1907: Ј. Живојиновић. Крашовани (Карашани, Карашавци). Белешке, народни обичаји и примери језика, *ЛМС*, LXXXIII, том 242, фасц. II, стр. 42–67; том 243, фасц. III, стр. 52–79.
- Ивић 1956: П. Ивић. Једна доскора непозната група штокавских говора: говори с незамењеним јатом. *Годишњак Филозофског факултета у Новом Саду*, I, Нови Сад, стр. 146–160.
- Ивић, 1957: П. Ивић, О говору Галипољских Срба. у: *Српски дијалектолошки зборник*, XII. Српска академија наука, Институт за српски језик. Београд: 1–520.
- Ивић, Бошњаковић, Драгин, 1994: П. Ивић, Ж. Бошњаковић, Г. Драгин, Банатски говори шумадијско-војвођанског дијалекта (Прва књига: Увод и Фонетизам), *Српски дијалектолошки зборник XL*. Београд: 1–419.
- Лончар Раичевић 2020: А. Лончар Раичевић. Акценатски систем српских говора у Румунији (Пољадијаји). *Исходишта* 6, стр. 173–182.
- Лончар Раичевић, 2017: А. Лончар Раичевић. О акценатским карактеристикама српских говора у Румунији (говор Дињаша). *Исходишта* 3, стр. 159–169.
- Лончар Раичевић, 2018: А. Лончар Раичевић. О акценатским карактеристикама српских говора у банатској клисури (Дивич). *Зборник радова Филозофског факултета у Приштини*, XLIX (2), стр. 287–298.
- Лончар Раичевић, 2019: А. Лончар Раичевић. Инвентар и дистрибуција прозодема у српским говорима у Поморишју (Чанад), *Исходишта* 5, стр. 237–247.
- Лончар Раичевић, 2020: А. Лончар Раичевић. Српски говори у Румунији – међујезички утицаји из прозодијске перспективе, *Српски језик XXV*, стр. 369–379.
- Лончар Раичевић–Цветковић Теофиловић, 2018. А. Лончар Раичевић, Цветковић Теофиловић. О акценатским карактеристикама српских говора у Банатској Клисури (Белобрешка). *Исходишта* 4, стр. 159–170.
- Милорадовић 2005: С. Милорадовић. Дијалектолошка и етнолингвистичка истраживања српске мањине – стање и перспективе. *Зборник радова са научног скупа Положај српске националне мањине у југоисточној Европи*, Београд 26–29. новембра 2003, стр. 299–314.
- Милорадовић, 2007: С. Милорадовић. И ракију пијем сас медом. Дијалекатска скица Белобрешке (Румунија). *Проблеми словенске филологије XV*. Timișoara: 573–580.
- Радан 1994: М. N. Radan. Stadiul actual al cercetării graiurilor sarbesti si croate din Romania. *Analele Universității din Timisoara. Seria Stiinte filologice*, XXXII, Timisoara, стр. 159–196.

- Радан 1996: М. Н. Радан. О српским говорима у Румунији, са посебним освртом на карашевске говоре. *Савременик*, бр. 35–36–37, Београд, стр. 126–132.
- Радан 2004: М. Н. Радан, *У походе тајновитом Карашу*, Темишвар.
- Радан 2011: М. Н. Радан. Фонологија и акценат карашевских говора. Главне особине. *Rsl, Serie nouă*, vol. XLVII, nr. 3, стр. 155–168.
- Радан, 2015: М. Н. Радан. *Фонетика и фонологија карашевских говора данас (прилог проучавању српских говора у Румунији)*. Нови Сад: Филозофски факултет, 5–431.
- Радовановић 2017: Д. Радовановић. Теренски записи из Ченеја у румунском Банату. *Исходишта 3*, стр. 345–357.
- Радовановић 2019: Д. Радовановић. О дијалекатским особеностима Наћфале у румунском банату – извештај са терена. *Исходишта 5*, стр. 390–394.
- Радовановић–Гудурић 2021: Д. Радовановић, С. Гудурић. Акустичке особености фрикатива /ш/ и /ж/ у Батањи (Мађарска) и Наћфали (Румунија), *Исходишта 7*, стр. 369–384.
- Сикимић 1994: Б. Сикимић. Проучавање језика Срба у Румунији. *Темишварски зборник*, I, стр. 229–237.
- Судимац 2020: Н. Судимац. Особине консонантског система српских говора у Румунији (Пољадија), *Исходишта 6*, стр. 285–297.
- Томић 1967: М. Томић. Подела српских и хрватских говора у Банату према изговарању сугласника ч, ћ, и, њ. *Нови живот*, XI, 1, Темишвар, стр. 83–86.
- Томић 2007: М. Томић, *Карашевци и њихов језик (Carașovenii și limba lor)*, Cartea Universitară, București, 2007.
- Томић, 1984: М. Томић, *Говор Свиничана*, у: *Српски дијалектолошки зборник XXX*. Београд: 7–265.
- Томић, 1987: М. Томић, *Говор Радимаца*, у: *Српски дијалектолошки зборник XXXIII*. Београд: 303–474.
- Чонка 1958: Ч. Чонка. Поглед на данашњи говор Срба у Банатској клисури. *Нови живот*, I, Темишвар, стр. 83–86.
- Чонка 1959: Ч. Чонка. О неким особеностима српског говора у средњем и северном делу румунског Баната. *Нови живот*, I, Темишвар, стр. 102–105.

Alexandra R. Lončar Raičević

Nina Lj. Sudimac

THE DEGREE OF STUDY OF PHONETIC AND PROSODIC PROPERTIES OF SERBIAN DIALECTS IN ROMANIA

Summary

The paper will present the results of the past investigations of the phonetic and prosodic features of Serbian dialects in Romania. Analytical-synthetic and descriptive methods were used to examine the studies of linguists who contributed to phonetic-phonological and prosodic research of Serbian dialects in Romania with the aim of showing the degree of study of these features, but also to point out the need for future empirical research in this area. The largest number of individual studies was created as a result of the project Research of Culture and History of Serbs in Romania, which highlights the importance and value of the project, but also the need to synthesize all individual studies into a monograph.

Keywords: phonetics, phonology, prosody, Serbian dialects in Romania, previous research, review.